NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-10]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

13.00.00-PEDAGOGIKA
journal.namdu.uz
PEDAGOGICAL

BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING IJODIY FIKRLASH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA MUAMMOLI TA’LIM TEXNOLOGIYASINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Soliyev Oybek Soxibjon o‘g‘li
Qo‘qon davlat universiteti
pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
thesoliyev@gmail.com
ORCID: 0009-0007-3143-4820

Annotatsiya: *Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy fikrlash kompetensiyasini rivojlantirishda muammoli ta’lim texnologiyasining didaktik imkoniyatlari, pedagogik ahamiyati va ta’lim jarayonidagi o‘rni yoritilgan. Boshlang‘ich ta’lim jarayonida muammoli savollar, ijodiy topshiriqlar, mantiqiy masalalar va hayotiy vaziyatlarga asoslangan mashqlardan foydalanishning didaktik imkoniyatlari ochib berilgan. Muammoli ta’lim texnologiyasini samarali qo‘llashda o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, ta’limiy muammolarni izchil murakkablashtirish hamda o‘quvchilar faolligini rag‘batlantirishning ahamiyati asoslangan. Maqolada muammoli ta’limning ijodiy fikrlash kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik vosita sifatidagi imkoniyatlari yoritilgan.*

Kalit so‘zlar: *boshlang‘ich ta’lim, ijodiy fikrlash, fikrlash kompetensiyasi, muammoli ta’lim, ta’lim texnologiyasi, muammoli vaziyat, kreativ fikrlash, mustaqil fikrlash, ijodiy topshiriqlar, didaktik imkoniyatlar..*

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ТЕХНОЛОГИИ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ В РАЗВИТИИ КОМПЕТЕНЦИИ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация: *В статье рассматриваются дидактические возможности, педагогическое значение и роль технологии проблемного обучения в развитии компетенции творческого мышления у учащихся начальных классов. Раскрываются дидактические возможности использования проблемных вопросов, творческих заданий, логических задач и упражнений, основанных на жизненных ситуациях, в процессе начального образования. Обосновывается значимость учёта возрастных и индивидуальных особенностей учащихся, последовательного усложнения учебных проблем и стимулирования познавательной активности школьников для эффективного применения технологии проблемного обучения. В статье также раскрывается потенциал проблемного обучения как важного педагогического средства развития компетенции творческого мышления учащихся.*

Ключевые слова: *начальное образование, творческое мышление, компетенция мышления, проблемное обучение, образовательная технология, проблемная ситуация, навыки креативного мышления, самостоятельное мышление, творческие задания, дидактические возможности.*

DIDACTIC POTENTIAL OF PROBLEM-BASED LEARNING TECHNOLOGY IN DEVELOPING CREATIVE THINKING COMPETENCE IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract: *his article explores the didactic potential, pedagogical significance, and role of problem-based learning technology in developing creative thinking competence among primary school students. It highlights the didactic opportunities of using problem-based questions, creative assignments, logical problems, and exercises based on real-life situations in primary education. The article substantiates the importance of considering students’ age-related and individual characteristics, gradually increasing the complexity of educational problems, and encouraging student engagement in the effective implementation of problem-based learning technology. Furthermore, it examines the potential of problem-based learning as an important pedagogical tool for developing students’ creative thinking competence.*

Keywords: *primary education, creative thinking, thinking competence, problem-based learning, educational technology, problem situation, creative thinking skills, independent thinking, creative assignments, didactic potential..*

Bugungi kunda ta’lim tizimida yuz berayotgan tub o‘zgarishlar o‘quvchiga tayyor bilimlarni berishdan ko‘ra, uni mustaqil fikrlaydigan, muammoli vaziyatlarni tahlil qila oladigan, turli xil yechimlarni izlaydigan va o‘z g‘oyalarini amaliy faoliyatda qo‘llay oladigan shaxs sifatida shakllantirishni talab etmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichi

o‘quvchining keyingi intellektual, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishi uchun muhim poydevor vazifasini bajaradi. Mazkur bosqichda shakllangan fikrlash usullari, bilishga bo‘lgan munosabat, mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy yondashuv keyingi ta’lim jarayonining samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Zamonaviy boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning faqatgina o‘quv materialini o‘zlashtirish darajasini emas, balki o‘zlashtirilgan bilimlardan yangi vaziyatlarda foydalana olish qobiliyatini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda [5, 57b]. Bunda ijodiy fikrlash alohida pedagogik ahamiyatga ega. Ijodiy fikrlash o‘quvchining mavjud bilim va tajribalariga tayangan holda yangi g‘oyalarni ilgari surishi, muammoga turli nuqtayi nazardan yondashishi, muqobil yechimlarni topishi, o‘z fikrini asoslay olishi hamda noodatiy vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilishi bilan tavsiflanadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlari ularning faol harakat, kuzatish, savol berish, tajriba o‘tkazish va mustaqil izlanishga bo‘lgan tabiiy ehtiyojlari bilan tavsiflanadi. Shu sababli mazkur imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun ta’lim jarayonini faqat reproduktiv xarakterdagi topshiriqlar bilan cheklab qo‘ymasdan, o‘quvchini fikrlashga undaydigan, unda bilishga ehtiyoj tug‘diradigan va muayyan muammoni hal qilishga yo‘naltiradigan pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish zarur. Shunday texnologiyalardan biri muammoli ta’lim texnologiyasidir. Muammoli ta’lim o‘quvchining oldiga tayyor javobi mavjud bo‘lmagan yoki uni oddiy yodlash orqali hal etib bo‘lmaydigan bilish vazifasini qo‘yish, muammoli vaziyatni yuzaga keltirish va o‘quvchini ushbu vaziyatdan chiqish yo‘lini mustaqil izlashga yo‘naltirishga asoslanadi [2, 117b]. Bunday jarayonda o‘qituvchi bilimni bevosita yetkazib beruvchi emas, balki o‘quvchining izlanish faoliyatini tashkil etuvchi va yo‘naltiruvchi pedagog sifatida namoyon bo‘ladi. Muammoli ta’limning muhim jihati shundaki, o‘quvchi muammoni hal qilish jarayonida mavjud bilimlarini qayta ko‘rib chiqadi, ular o‘rtasidagi aloqalarni aniqlaydi, taxminlar ilgari suradi, ularni tekshiradi va natijada yangi xulosaga keladi. Shu jihatdan mazkur texnologiya o‘quvchilarning nafaqat mantiqiy va tanqidiy, balki ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun ham keng pedagogik imkoniyatlarga ega.Boshlang‘ich ta’limda muammoli ta’lim texnologiyasidan foydalanish ayniqsa ona tili, o‘qish savodxonligi, matematika, tabiiy fanlar va tarbiya kabi fanlarda samarali natija berishi mumkin. Masalan, matn bilan ishlash jarayonida o‘quvchilarga voqea rivojini o‘zgartirish, qahramonning boshqa qaror qabul qilishi mumkin bo‘lgan holatlarni aniqlash yoki matnga muqobil yakun yaratish topshirig‘ining berilishi o‘quvchini oddiy qayta hikoyalashdan ijodiy fikrlashga olib keladi. Matematikada esa masalaning faqat bitta algoritm asosida yechilishi emas, balki bir nechta yechim usullarini izlashga yo‘naltirilishi o‘quvchilarning moslashuvchan fikrlashini rivojlantiradi. Muammoli ta’lim texnologiyasi o‘quvchilarning ta’lim jarayonidagi subyektlik mavqeini kuchaytiradi. O‘quvchi o‘z fikrining qiymatini his qiladi, xatodan qo‘rqmasdan taxmin ilgari surishga, boshqa o‘quvchilarning qarashlarini tinglashga va o‘z nuqtayi nazarini dalillar bilan himoya qilishga o‘rganadi. Natijada sinfda hamkorlik, fikrlar xilma-xilligi va faol muloqotga asoslangan ta’lim muhiti shakllanadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang‘ich ta’lim jarayonida muammoli ta’lim texnologiyasidan foydalanishning o‘quvchilar ijodiy fikrlashini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlarini aniqlash, uning mazmuni va didaktik xususiyatlarini tahlil qilish hamda mazkur texnologiyani ta’lim jarayonida samarali tashkil etishning metodik jihatlarini ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan asoslashdan iborat. Tadqiqotda muammoli vaziyatlarni yaratish, o‘quvchilarni mustaqil izlanishga yo‘naltirish, muammoni tahlil qilish, faraz va taxminlar ilgari surish, muqobil yechimlarni izlash hamda o‘z fikrini asoslash jarayonlarining ijodiy fikrlashni rivojlantirishdagi ahamiyatini aniqlashga e’tibor qaratildi [7, 63b]. Shuningdek, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda muammoli topshiriqlarni tanlash va qo‘llashning pedagogik shart-sharoitlarini belgilash, muammoli ta’limning o‘quvchilarning bilish faolligi, mustaqilligi, o‘quv motivatsiyasi va ijodiy tashabbusini rivojlantirishdagi imkoniyatlarini ochib berish tadqiqotning muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilandi. Shu asosda boshlang‘ich ta’lim amaliyotida muammoli ta’lim texnologiyasidan foydalanishning samarali metod va vositalarini aniqlash hamda o‘qituvchilar uchun amaliy-metodik tavsiyalar ishlab chiqish ko‘zda tutildi.

Tadqiqotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

boshlang‘ich ta’limda ijodiy fikrlash tushunchasining pedagogik mazmunini aniqlash;

muammoli ta’lim texnologiyasining didaktik imkoniyatlarini tahlil qilish;

o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiluvchi muammoli vaziyatlar tizimini ishlab chiqish;

muammoli ta’limni tashkil etishning samarali metod va usullarini aniqlash;

muammoli topshiriqlar asosida o‘quvchilarning mustaqil va ijodiy faoliyatini tashkil etish imkoniyatlarini ko‘rsatish;

o‘qituvchi faoliyatining muammoli ta’lim jarayonidagi o‘ziga xos jihatlarini asoslash.

Tadqiqotda boshlang‘ich ta’limda muammoli ta’lim texnologiyasidan foydalanishning o‘quvchilar ijodiy fikrlashiga ta’sirini aniqlash uchun nazariy va amaliy metodlar majmuasidan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy bosqichida pedagogika, boshlang‘ich ta’lim metodikasi, psixologiya va zamonaviy ta’lim texnologiyalariga oid ilmiy-metodik manbalar tahlil qilindi.

Muammoli ta’lim texnologiyasining mazmunini aniqlashda muammoli vaziyat yaratish – muammoni anglash – faraz ilgari surish – yechim izlash – yechimni tekshirish – xulosa chiqarish ketma-ketligi asosiy metodik mexanizm sifatida belgilandi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq deb belgilandi:

1. Pedagogik kuzatuv.

O‘quvchilarning muammoli topshiriqlarni bajarish jarayonidagi faolligi, savol berishi, mustaqil fikr bildirishi, muqobil yechimlarni taklif qilishi va o‘z fikrini asoslash darajasi kuzatildi.

2. Suhbat metodi.

O‘quvchilarning muammoli vaziyatga munosabati, topshiriqni bajarishda qanday fikrlashi va yechimga kelish jarayoni haqida ma’lumot olish uchun suhbatlardan foydalanish mumkin.

3. Pedagogik tajriba.

Muammoli ta’lim texnologiyasiga asoslangan topshiriqlarni muntazam qo‘llash orqali o‘quvchilarning ijodiy fikrlashidagi o‘zgarishlarni aniqlash uchun tajriba-sinov ishlari tashkil etiladi.

4. Test va ijodiy topshiriqlar.

O‘quvchilarning ijodiy fikrlash darajasini aniqlash maqsadida ochiq savollar, muqobil yechim talab qiluvchi masalalar, davom ettirish, taqqoslash, qayta tuzish va yangi g‘oya yaratishga yo‘naltirilgan topshiriqlardan foydalaniladi.

5. Natijalarni qiyosiy tahlil qilish.

O‘quvchilarning dastlabki va yakuniy natijalari o‘zaro taqqoslanib, muammoli ta’lim texnologiyasining samaradorligi baholanadi.

Tadqiqotning nazariy va metodik tahlili shuni ko‘rsatadiki, muammoli ta’lim texnologiyasi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy fikrlashini rivojlantirish uchun samarali didaktik imkoniyatlarga ega. Mazkur texnologiyaning samaradorligi o‘quvchini tayyor bilimni qabul qilishga emas, balki muammoni anglash, mavjud bilimlarini faollashtirish, mustaqil izlanish va yechim topishga yo‘naltirilishi bilan belgilanadi. Bunda natija faqat muammoli topshiriqlarning berilishi bilan emas, balki muammoli vaziyatning o‘quvchilarning yoshi, bilim darajasi, qiziqishlari va hayotiy tajribasiga mos tashkil etilishi bilan belgilanadi. Muammoli vaziyat o‘quvchida mavjud bilim bilan yangi bilish vazifasi o‘rtasida ma’lum qarama-qarshilikni yuzaga keltirishi lozim [9, 236b]. Bunday vaziyatda o‘quvchi tayyor javobni kutmasdan, o‘z bilim va tajribalarini qayta ko‘rib chiqadi, taxminlar ilgari suradi va muammoning turli yechimlarini izlaydi.

Masalan, o‘quvchi muayyan qoidani bilishi mumkin, biroq ushbu qoidani yangi vaziyatda qanday qo‘llashni mustaqil aniqlashi talab etiladi. Shu orqali u bilimni shunchaki eslab qolish bilan cheklanmay, uni yangi sharoitga tatbiq etishni o‘rganadi. Matematika darslarida esa bir nechta yechim usuliga ega masalalar, o‘qish savodxonligi darslarida esa matn mazmunini tahlil qilish, voqealarning davomiga taxmin qilish yoki muqobil yakun yaratish kabi topshiriqlardan foydalanish o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini faollashtiradi. Muammoli ta’limda o‘qituvchi tayyor yechimni taqdim etuvchi emas, balki o‘quvchining mustaqil fikrlashi va izlanishini yo‘naltiruvchi pedagog sifatida faoliyat yuritishi lozim [3, 177b]. Yo‘naltiruvchi savollar, qo‘shimcha topshiriqlar va muhokama orqali o‘quvchiga zarur yordam ko‘rsatish uning mustaqilligini saqlagan holda muammoni hal qilishiga imkon beradi.

Umuman, muammoli ta’lim texnologiyasidan tizimli foydalanish o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, muqobil yechimlarni izlash, yangi g‘oyalarni ilgari surish va o‘z fikrini asoslash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois mazkur texnologiyani boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini shakllantirish va rivojlantirishning samarali pedagogik vositalaridan biri sifatida qo‘llash mumkin.

Tadqiqot doirasida muammoli ta’limning quyidagi modeli taklif etiladi:

Muammoli vaziyat → Muammoni anglash → Savol qo‘yish → Faraz ilgari surish → Mustaqil izlanish → Muqobil yechimlarni ishlab chiqish → Yechimni asoslash → Natijani baholash → Refleksiya.

Mazkur modelning o‘ziga xos jihati shundaki, ta’lim jarayoni yakuniy javobni topish bilan tugamaydi. O‘quvchi o‘z yechimining to‘g‘riligi, samaradorligi va boshqa yechimlardan farqini ham baholaydi. Shu orqali refleksiv fikrlash elementlari shakllanadi.

Muammoli ta’lim texnologiyasi ona tili va o‘qish savodxonligi fanlarida ayniqsa katta imkoniyatlarga ega. Badiiy matn bilan ishlashda o‘quvchilarga qahramonlarning xatti-harakatlarini baholash, voqealar rivojini oldindan taxmin qilish, matnga yangi yakun yaratish, qahramonning qarorini o‘zgartirish va muallif pozitsiyasiga munosabat bildirish kabi topshiriqlar berilishi mumkin.

Matematika darslarida esa nostandart masalalar, bir nechta yechimga ega topshiriqlar, xatoni topish va tuzatish, masala shartini o‘zgartirish hamda o‘z masalasini tuzish kabi topshiriqlar samarali hisoblanadi.

Tabiiy fanlar darslarida «Nima uchun?», «Agar shunday bo‘lsa nima sodir bo‘ladi?» kabi savollar asosida tajriba va kuzatishlar tashkil etish o‘quvchilarning sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash va ilmiy taxminlar ilgari surish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Olingan nazariy va metodik natijalar muammoli ta’lim texnologiyasining boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijodiy fikrlashni shakllantirishda kompleks ta’sirga ega ekanligini ko‘rsatadi. Birinchidan, mazkur texnologiya o‘quvchini ta’lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. O‘quvchi tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki bilimni izlash, tahlil qilish va qayta ishlash jarayonining bevosita subyektiga aylanadi.

Ikkinchidan, muammoli ta’lim o‘quvchilarning fikrlash faoliyatini bosqichma-bosqich murakkablashtirish imkonini beradi. Dastlab o‘quvchi muammoni aniqlaydi, keyinchalik uning sabablarini izlaydi, faraz ilgari suradi, muqobil yechimlarni ishlab chiqadi va nihoyat o‘z xulosasini asoslaydi. Shu sababli muammoli ta’limni ijodiy fikrlashning alohida komponentlarini izchil rivojlantiruvchi texnologiya sifatida baholash mumkin [8, 189b].

Uchinchidan, mazkur texnologiya o‘quvchilarning xatoga bo‘lgan munosabatini ham o‘zgartiradi. An’anaviy yondashuvda xato ko‘pincha salbiy natija sifatida qabul qilinsa, muammoli ta’limda xato izlanish va yangi yechimni topish jarayonining tabiiy qismi sifatida qaraladi. Bu o‘quvchining o‘z fikrini erkin ifodalashiga va ijodiy tashabbus ko‘rsatishiga qulay sharoit yaratadi.

Biroq muammoli ta’lim texnologiyasidan foydalanishda ayrim metodik shartlarga rioya qilish zarur. Birinchidan, muammoli topshiriqlar o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga mos bo‘lishi kerak. Haddan tashqari murakkab muammo o‘quvchida qiziqish emas, balki topshiriqni bajarishga nisbatan ishonchsizlikni yuzaga keltirishi mumkin. Ikkinchidan, muammoli vaziyat real o‘quv ehtiyojiga ega bo‘lishi, ya’ni o‘quvchi uni hal qilish zaruratini his qilishi lozim.

Uchinchidan, o‘qituvchi muammoning yechimini darhol aytib bermasligi, balki yo‘naltiruvchi savollar va pedagogik yordam orqali o‘quvchini mustaqil xulosaga olib kelishi kerak [6, 155b]. Bunday yondashuvda o‘qituvchining roli kamaymaydi, aksincha, uning metodik va tashkilotchilik kompetensiyalariga qo‘yiladigan talab ortadi.

Muammoli ta’limni samarali tashkil etish uchun quyidagi pedagogik shartlarni ajratish mumkin:

1. Muammoli vaziyatning mazmunan aniq va o‘quvchi uchun tushunarli bo‘lishi.
2. Topshiriqning o‘quvchining yosh va individual imkoniyatlariga mosligi.
3. Bir nechta yechimni izlash imkoniyatining mavjudligi.
4. O‘quvchining mustaqil fikrini qo‘llab-quvvatlash.
5. Xatolarga nisbatan ijobiy va rivojlantiruvchi munosabatni shakllantirish.
6. Juftlik va kichik guruhlarda hamkorlikda ishlashni tashkil etish.
7. O‘quvchi tomonidan berilgan javobni emas, fikrlash jarayonini ham baholash.
8. Refleksiya va o‘z-o‘zini baholash mexanizmlaridan foydalanish.

Shuningdek, muammoli ta’lim texnologiyasini boshqa zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan integratsiyalash uning samaradorligini oshirishi mumkin. Xususan, STEAM, loyiha asosida o‘qitish, hamkorlikda o‘qitish, tadqiqotga asoslangan ta’lim, interfaol metodlar va raqamli ta’lim vositalari bilan uyg‘unlashtirish o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini yanada kengaytiradi.

Masalan, o‘quvchilarga kundalik hayot bilan bog‘liq muammo berilib, uning yechimini guruhlarda ishlab chiqish, natijani rasm, jadval, model yoki taqdimot shaklida ifodalash mumkin. Bunda muammoli ta’lim nafaqat ijodiy fikrlashni, balki kommunikativ, hamkorlik va amaliy ko‘nikmalarni ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Muammoli ta’lim texnologiyasining samaradorligi uning alohida bir metod sifatida qo‘llanishida emas, balki boshlang‘ich ta’limning umumiy maqsad va mazmuni bilan uyg‘unlashtirilgan holda tizimli tashkil etilishida namoyon bo‘ladi. O‘quvchiga muntazam ravishda muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, savol qo‘yish, taxmin qilish, izlanish va o‘z yechimini himoya qilish imkoniyatining berilishi uning ijodiy fikrlash tajribasini bosqichma-bosqich kengaytiradi.

XULOSA

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy fikrlash kompetensiyasini rivojlantirishda muammoli ta’lim texnologiyasining didaktik imkoniyatlaridan samarali foydalanish ta’lim jarayonining mazmuni va sifatini oshirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik omillardan biridir. Mazkur texnologiya o‘quvchilarni tayyor bilimlarni o‘zlashtirish bilan cheklanib qolmasdan, muammoli vaziyatlarni anglash, mustaqil izlanish, mavjud bilimlarni yangi sharoitlarda qo‘llash, original g‘oyalarni ilgari surish hamda muqobil yechimlarni ishlab chiqishga yo‘naltiradi. Natijada o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashish, tashabbuskorlik va o‘z qarashlarini asoslash kabi muhim kompetensiyalarni rivojlantirish uchun pedagogik sharoit yaratiladi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, muammoli ta’lim texnologiyasining didaktik imkoniyatlari, avvalo, o‘quvchilarning bilish faolligini oshirish, ijodiy fikrlash jarayonini rag‘batlantirish va o‘zlashtirilgan bilimlardan amaliy faoliyatda foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirishda namoyon bo‘ladi. Muammoni aniqlash, uning sabablarini tahlil qilish, farazlar ilgari surish, turli yechimlarni taqqoslash, eng maqbul variantni tanlash va olingan natijalarni baholash kabi faoliyatlar ijodiy fikrlash kompetensiyasining tarkibiy jihatlarini rivojlantirishga zamin yaratadi. Shu bois boshlang‘ich ta’lim jarayonida muammoli savollar, mantiqiy masalalar, ijodiy topshiriqlar va hayotiy vaziyatlarga asoslangan mashqlardan tizimli foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Muammoli ta’lim texnologiyasining samaradorligi o‘quv topshiriqlarining mazmuni, murakkablik darajasi, o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga muvofiqligi hamda o‘qituvchining pedagogik mahoratiga bevosita bog‘liq. Shu nuqtayi nazardan, boshlang‘ich sinflarda muammoli topshiriqlarni oddiydan murakkabga qarab izchil tashkil etish, o‘quvchilarning mustaqil fikr bildirishiga imkon yaratish va turli yechimlarni izlashga undash maqsadga muvofiq. Bunda o‘qituvchi tayyor javoblarni taqdim etuvchi emas, balki o‘quvchilarning izlanish faoliyatini tashkil etuvchi, ularni yo‘naltiruvchi va ijodiy tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlovchi pedagog sifatida faoliyat yuritishi lozim. Xususan, «Nima uchun?», «Qanday qilib?», «Boshqa qanday yechim taklif qilish mumkin?» va «O‘z fikringizni qanday asoslay olasiz?» kabi savollardan foydalanish o‘quvchilarning fikrlash doirasini kengaytirish va muammolarga noodatiy yondashish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Shuningdek, muammoli ta’lim texnologiyasini fanlararo integratsiya, STEAM yondashuvi, loyiha asosida o‘qitish va raqamli ta’lim vositalari bilan uyg‘unlashtirish o‘quvchilarning ijodiy fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish uchun qo‘shimcha didaktik imkoniyatlar yaratadi. Bunday yondashuvlar o‘quvchilarning nazariy bilimlarini amaliy vaziyatlarda qo‘llashiga, kundalik hayotda uchraydigan muammolarga mustaqil yechim topishiga hamda o‘z g‘oyalarini amaliy faoliyat orqali ifodalashiga ko‘maklashadi. Shu bilan birga, o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish, erkin fikr bildirish uchun qulay ta’lim muhitini yaratish va xatolarni o‘rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida qabul qilish muammoli ta’limning pedagogik samaradorligini oshirishda muhim o‘rin tutadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy fikrlash kompetensiyasini rivojlantirishda muammoli ta’lim texnologiyasining didaktik imkoniyatlaridan maqsadli, izchil va tizimli foydalanish muhim pedagogik ahamiyatga ega. Ushbu texnologiyani ta’lim jarayoniga samarali tatbiq etish o‘quvchilarning mustaqil izlanish, ijodiy qaror qabul qilish, muammolarni hal etish va o‘z fikrini asoslash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Demak, muammoli ta’lim texnologiyasi boshlang‘ich ta’limda ijodiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirishning muhim didaktik vositalaridan biri sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Soliyev O.S. - Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining zamonaviy axborot texnologiyalari hamda didaktik o‘yinlar yordamida darslarda faoligini oshirish. Ilm sarchashmalari – 4.2023. Urganch – 2023. 107-110b.

2. Soliyev O.S. - Ta’lim jarayonida zamonaviy axborot va ijtimoiy texnologiyalarning tutgan o‘rni. МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ - Илимий-методикалық журнал. 2024 1-сан. Нөкис -2024. 274-276b.

3. Soliyev O.S. - Xorijiy metod va zamonaviy texnologiyalarni integratsiya qilish: nazariy yondashuvlar va prinsiplar. Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar -2024 4-son. Qo‘qon-2024. 357-361b.

4. Soliyev O.S. - General concepts about educational laws and methods of effective using them in educational processes. Journal of integrated education and research. SEPTEMBER – 2022 SSN: 2181-3558. 81-84b.

5. Soliyev O.S. - Zamonaviy axborot texnologiyalari orqali boshlang‘ich sinflarda darslarni tashkil etish masalalari. «Ilm-fan muammolari tadqiqotchilar talqinida» mavzusidagi respublika ilmiy konferensiyasi. 4.2024 - ISSN 2181-3035. 65-68b.

6. Soliyev O.S. - Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini xorijiy tajribalardan samarali foydalanishga tayyorlash texnologiyasi. «Ilm fan yangiliklari konferensiyasi» mavzusidagi respublika ilmiy konferensiyasi. Vol. 13 No. 2.2026. – B. 335-336.

7. Soliyev O.S. - Pedagogical technologies of foreign methods in teaching subjects in primary school approaches and methodological foundations. «Boshlang‘ich ta’lim tizimida zamonaviy tendensiyalar va xalqaro baholash tajribasi: muammo, yechimlar va istiqbollar» mavzusidagi Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. 25-noyabr 2025-yil. Qo‘qon – 2025 – B. 489-493.

8. Soliyev O.S. - Xorijiy metod va zamonaviy texnologiyalarni integratsiya qilish: nazariy yondashuvlar va prinsiplar. International Journal of Education, Social Science & Humanities. Finland Academic Research Science Publishers. ISSN: 2945-4492 Volume-13. Issue-5. 22-05-2025. 234-239b.

9. Soliyev O.S. - Axborot texnologiyalar yordamida o‘quv jarayonlarini sifatli va mazmunli tashkil etish usullari. Boshlang‘ich ta’limni rivojlantirishning global masalalari: muammo va tadqiqot – Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya. 20-nouabr 2024-yil. Qo‘qon – 2024 173-175b.

10. Soliyev O.S. - Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining raqamli-pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi. Namangan davlat pedagogika instituti «Ta’lim va taraqqiyot» ilmiy-uslubiy jurnali. 2026-yil 5-son. ISSN: 2992-9008: UDK:37. 382-390b.